

МІФОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ ТА ПАТРІОТИЧНО-ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ У ЗБІРЦІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ «МОВЧАННЯ ВОЛХВІВ»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (51).

УДК 821.161.2-1.09 Кремінь

DOI:10.24144/2663-6840/2024.1(51).39–44

Тиховська О. Міфологічні образи та патріотично-філософські мотиви у збірці Дмитра Кременя «Мовчання волхвів»; кількість бібліографічних джерел – 9; мова – українська.

Анотація. У статті проаналізовано поетичні твори Дмитра Кременя зі збірки «Мовчання волхвів» (2023). Ключ до їх розуміння криється в образах-символах, містично-хімерних мотивах, архетипних та етноархетипних образах, які виринають у рядках віршів та поем. Поезія Дмитра Кременя глибоко вкорінена у колективне несвідоме українців, письменник відчуває біль, мрії і розпач своїх співвітчизників та пропускає їх крізь власну свідомість. Глибоко символічною є назва збірки «Мовчання волхвів». Волхв – метафоричний образ людини, яка живе у гармонії з собою та світом, це об'єктивований в українській культурі архетип мудрого старого, він був особливо близьким для Дмитра Кременя. Поет, використовуючи магію слова, прагне розгадати таємниці людської душі, звертаючись до теми кохання, соціального невігластва, показуючи деградацію суспільства під впливом стереотипів, успадкованих з радянської та пострадянської доби. Назва збірки метафорично відображає елітарність поезії Дмитра Кременя, його бажання привернути увагу читача до того, про що ми частіше мовчимо, оминаємо увагою, відкладаємо на потім. У збірці «Мовчання волхвів» постають образи грецької та римської міфології: Ясон, Еней, Колхіда, аргонавт, Фаетон («Пропала поема»), Ахілл, Гектор, Троя, Одисей, Орфей («Полювання на дикого вепра», «Зозуля над морем»), Патрокл, Харон, Аїд, («Ольвійська просодія», «Ромашка тисячоліття»), кентаври, Зевс, Кіпріда, Мілета («Кентавріяда»), Артеміда, Геракл («Я тільки проїздом...»). Д. Кремінь акцентує на згубному впливі колоніальної політики Росії, протиставляє їй Елладу і Спарту як самостійні державні осередки, з сумом згадує про занепад влади гетьманів та руйнування Січі. Знаковим також є образ буй-тура («Повернення буй-тура», «Міленіум», «Чорна меса»), він символ сили та звитяги, яка дримає в душах українців. Буй-тур асоціюється з архетипом воїна, який здатен активізуватися у психіці людини (у першу чергу, в несвідомому чоловіків як потенційних воїнів). У статті проаналізовано етноархетипні образи (олень, риба, вода, лід, сонце, вертеп, Ісус, Вифлеєм, дідух, волхви, коляда, Різдво), які з'єднують різні часові площини і метафорично відтворюють ряд важливих для письменника тем, зокрема: історична пам'ять, патріотизм, перемога над буденністю, пізнання світу, самопізнання, зрадництво, швидкоплинність життя тощо.

Ключові слова: поезія Дмитра Кременя, міфологія, символ, етноархетип, патріотизм.

Формулювання проблеми. Поезія Дмитра Кременя – це загадковий шифр думок письменника, і ключ до її прочитання криється в образах-символах, містично-хімерних мотивах, архетипних та етноархетипних образах, які виринають у рядках віршів та поем, відлунюючи у душі уважного читача чимось знайомим, близьким чи давно забутим. Літературні твори Дмитра Кременя глибоко вкорінені у колективне несвідоме українців, письменник відчуває біль, мрії, розпач і біль своїх співвітчизників та пропускає їх крізь власну свідомість. Відтак через мотиви, емоції, світовідчуття, які змодельовані у творах Дмитра Кременя, ми маємо змогу доторкнутися до генетичного коду нації.

С. Кримський трактує архетипи національних культур як схильності та тенденції, «які в різні епохи реалізуються образами, що можуть відрізнитися засобами вираження, але структурно утворюють певні прототипи чи можуть бути реконструйовані як прототипи» [Кримський 2006, с. 287)]. Дослідник наголошує, що такі реконструкції не можна вважати зануренням у минуле, оскільки вони «асоціюють особливе методологічне бачення, коли завдяки перетворенню минулого у символи останніми окреслюються смисли майбутнього, а архетипи висвітлюються як «культура попереду нас». Ось чому реконструкції архетипів можуть набувати ак-

туального значення і допомагати оцінювати ті чи інші культурні процеси як національні феномени» [Кримський 2006, с. 287]. У кожного представника нації, на переконання вченого, є щонайменше три фундаментальні архетипи: Дім, Поле, Храм. Ряд близьких українцям етноархетипів, образів-символів, вплетених у канву поезій Д. Кременя, розглянемо в цій статті.

Аналіз досліджень. Творчість Д. Кременя є мало дослідженою і потребує глибоких, вдумливих літературознавчих студій. Важливим кроком у цьому напрямку став випуск журналу «Екзиль» [«Екзиль» 2018], присвячений осмисленню внеску Д. Кременя в розвиток української літератури. А в 2023 році у спецвипуску журналу «Вересень» були опубліковані статті Т. Кременя, С. Федаки, Л. Ходанич, П. Ходанича, Н. Ребрик та інших учених, присвячені осмисленню творчості поета [«Вересень» 2023].

Дмитро Кремінь був патріотом України, філософом та митцем, зданим передати настрій та біль українців крізь призму історичних епох, закцентувавши на злободенних та актуальних проблемах сьогодення. Н. Ребрик вдало охарактеризувала специфіку творчої манери Дмитра Кременя та оцінила його внесок у розвиток української літератури в передмові до збірки «Мовчання волхвів»: «Володіючи просто таки дивовижним умінням художньо-

планетарно-історичного бачення, органічно-легко поєднуючи епохи і території, жанри і форми викладу, віртуозно тасуючи відомі, маловідомі і зовсім невідомі факти і події, вправно оперуючи глибокими знаннями з різних галузей життя, граційно вплітаючи в сюжетно-емоційну канву текстів староукраїнську лексику та авторські неологізми, Дмитро Кремень в першу чергу осмислює долю України, бачить її як трагічну, прагне, можливо, дещо експресивно-хаотично, проте віднайти шляхи виходу з тої прірви, в якій є сьогодні його держава» [Ребрик 2023, с. 4]. Дослідниця акцентувала на суголосності лірики П. Скуця і Д. Кременя, відзначила, що специфічними ознаками поетичної творчості Дмитра Кременя є «почуття національної причетності, здоровий гонір і творча небайдужість, миттєва поетична реакція на час, незаангажованість і ерудиція» [Ребрик 2023, с. 4].

Мета статті – проаналізувати міфологічні образи та пов'язані з ними філософсько-патріотичні мотиви поезій Дмитра Кременя, які увійшли до збірки «Мовчання волхвів» (2023).

Методи дослідження: філологічний, структурно-семантичний, психоаналітичний, порівняльно-історичний, генетичний.

Виклад основного матеріалу. Глибоко символічною є назва збірки «Мовчання волхвів». Волхви – це мудреці, носії сакральних знань, завдяки магічним вмінням вони нібито здатні були заглядати в душу людини, володіли таємницями природи. Волхв – метафоричний образ людини, яка живе у гармонії з собою та світом, це об'єктивований в українській культурі архетип мудреця чи мудрого старого (відомий з праць Карла Густава Юнга), він був особливо близьким для Дмитра Кременя. У казках «архетип Мудрого Старого, з'являється, коли герой/героїня потрапляють у складну ситуацію» [Тиховська 2023, с. 222], і дає слушну пораду або допомагає знайти вихід зі скрутного становища. Дмитро Кремень підсвідомо відчував потребу українського народу в «мудрецах»/«волхвах» (тобто мудрих діячах у різних сферах життя), які могли б вказати шлях до становлення державності, громадянського суспільства, вивести людей зі стану пасивності, байдужості, скерувати до самовдосконалення. Поет, використовуючи магію слова, прагне розгадати таємниці людської душі, звертаючись до теми кохання, соціального невігластва, показуючи деградацію суспільства під впливом стереотипів, успадкованих з радянської та пострадянської доби.

Волхви Дмитра Кременя мовчать, а метафорично це відображає нездатність маси почути слово майстра, нездатність натовпу усвідомити істину, закодовану поміж рядків. Мову волхвів, їх завуальовані у слова думки розуміли не всі, лише посвячені у таємні знання. Отже, назва збірки метафорично відображає елітарність поезії Дмитра Кременя, його бажання привернути увагу читача до того, про що ми частіше мовчимо, оминаємо увагою, відкладаємо на потім. Волхви мовчать у сучасному світі, їх мудрість загубилася в століттях, однак у поезії Дмитра Кременя образи давніх мудреців оживають

і намагаються розбудити читача від сну буденності своїм мовчанням.

У поезії «**Мотто**» (2013) Дмитро Кремень протиставляє дві умовні реальності, два типи світосприйняття. Сакральна подія – Різдво Христове – втрачає своє священне значення у сприйнятті частини людей, які нездатні повірити в диво, для яких свято вшанування божества перетворилося на бенкетування: «*До перших зірок веселився / Незнаний хтось. / Хто вірить, не вірить... / Такі діла. Хижа глипає / Ірод Із-за вола*» [Кремень 2023, с. 15]. Дмитро Кремень обрав дуже влучний образ для обивателя, безликої людини, яка втратила зв'язок із культурним цивілізаційним надбанням – незнаний хтось. Тобто той, хто не відрізняється від інших і пливе за течією. З таких складається сіра маса, яка байдуже ставиться до духовних цінностей і яка завжди була чужою для поета. Водночас образ *когось незнаного* є і трагедійним, оскільки поряд із ним завжди блукає зло.

У поезії «Мотто» зло об'єктивувалося в образі Ірода, що очікує на чергову жертву, ховаючись за волом. Колись прапредки українців вола/бика пов'язували зі світлим, добрим божеством, із сонцем. У жертву сонцю приносили бика, оскільки вірили, що сонце – це величезний полум'яний бик. У поезії Дмитра Кременя Ірод і віл не випадково опиняються поруч, вони як дві полярності, поруч з якими людина приречена робити свій вибір.

Дмитро Кремень протиставляє дві просторові площини (чужину й Україну), але у підтексті ми бачимо протиставлення двох світоглядів, один з яких базується на традиції, що втратила зв'язок із духовністю, а інший прагне осяяння, просвітлення, прилучення до сакральних цінностей. Завершується поезія «Мотто» рядками: «*В Галілеї – спів, / У Карпатах – зима. / А стареньких волхвів / У вертепі нема. / Все звістили ви / Золотий путь. / А старі волхви Все ідуть і йдуть...*» [Кремень 2023, с. 15]. На нашу думку, золотий путь/шлях символізує прогрес, відродження, поступ, які приховані десь за горизонтом, і саме до них прямують волхви.

Волхви повинні прийти в хату українця й сповістити про народження Христа – метафорично про відродження духовних та національних цінностей, але поки що вони в дорозі. На момент написання вірша, а це 2013 рік, мудрі волхви *зблукали десь у Карпатах*, і можна припустити, що такий мотив відображав тогочасну політичну ситуацію в Україні. Президентом України на той момент був Янукович, і відродження національної культури не було в пріоритеті.

Образ **волхвів** постає і в поезії «**Щоденна хроніка льодоходу**», до них поет звертається з риторичним запитанням: «*Коли річка ця скресне і рушиться лід?*» [Кремень 2023, с. 37]. Саме запитання звучить у вірші шість разів, є рефреном і водночас ключем, який замикає висловлену у кожній строфі думку. Річка, вкрита льодом, – глибокий символічний образ. З одного боку, вона символізує сучасність, в якій живе ліричний герой – власне автор, а з іншого, – це нерухома межа між світами, світом

мертвих і світом живих. Лід – метафоричне втілення смерті, зупинки розвитку, він своєю семантикою частково уподібнюється до образу каменя в замовляннях українців. Зима теж асоціюється зі смертю й періодом очікування, завмирання перед етапом нового народження. Поет у сновидінні бачить себе рибою, яка пливе у водах річки:

*Скільки болю і муки втаїла ти, річко зимова.
Поки сонце з-над овиду
рушить в зеніт,
поки річка під льодом тече, потаємна, як змова,
б'ються знаки питальні, мов риби об лід:
“Коли річка ця скресне?..”
...Мені снилось – я риба...
– 40 за Цельсієм.
Замерзаю,
та щось обриває мій сон.
Наді мною вгорі, антивсвітом і антивсесвітом,
наче тисяча сонць,
мов комети, що сходять із власних орбіт...*

[Кремінь 2023, с. 37].

Риба в міфології часто асоціюється з богом-деміургом. Наприклад, в індійських легендах згадується про порятунок праведним Ману риби, образу якої, як згодом з'ясувалося, набув бог Вішну. У християнській традиції символом Ісуса Христа теж є риба. У праці Карла Густава Юнга «Знак риби» знаходимо таке спостереження: «Риба стає позначенням Бога, що став людиною і був принесений у жертву як овець і народжений як риба, учнями котрого є рибалки, з яких він хоче зробити людоловів; і який насичує тисячі людей рибою, що дивно помножилася; і який сам, як та риба, стає стравою, а послідовники його – малими рибами» [Юнг 2016, с. 134].

Як відомо, у снах людина контактує зі своїм несвідомим, там об'єктивуються метафоричні образи її думок, страхів та мрій. Відтак, перетворення ліричного героя поезії на рибу метафорично відображає його підсвідоме отожднення себе з послідовниками Христа. Дмитро Кремінь – правдолюб, активний громадський діяч, людина, яка мала власну точку зору на суспільство, державу, органи влади, у період розпаду СРСР і в період становлення української державності прагнув змін, своїми ліричними творами доносив істину до читача. Але так як дві тисячі років тому апостолів не чув натовп, так і Дмитра Кременя не хотіли чути ті, хто обіймав високі посади й визначав курс розвитку країни та різних сфер суспільного життя. Так, очевидно, виник символічний образ риби під кригою: на несвідомому рівні поет почувався рибою під льодом, який розбити не мав сил.

Відповідь на запитання «Коли річка ця скресне і рушиться лід?» мали б дати волхви, але вони мовчать. Натомість під кригою спалахує світло («срібні вогні»), і це віщує близьку відлигу й початок нового циклу в житті ліричного героя й суспільства, частиною якого він є. Ліричний герой прагне переконатися, що об'єктивно оцінює реальність і що істинні знання стали доступними для нього:

*Ви промовте, волхви, –
це явився місяч чи геній?*

*Чи зізда віфлеємська просяяла нині й мені?
Бо фатально,
неначе в розв'язках античних трагедій,
як на сцені,
під льодом спалахують срібні вогні.
Може, в чистій сльозі моїй,
може, в долі безжальній,
що під льодом як риба замерзла пливе,
насміхається лід
потойбічних дзвінких сатурналій,
дотикаючись криллям дзвінких безорбітних
планет...*

[Кремінь 2023, с. 37].

У цьому уривку поезії з'являється образ не живої, а мертвої риби, це вже не ліричний герой, а його доля – колишня доля, колишній він – той, що жив до моменту осяяння («до спалаху срібних вогнів»). Отже, в кінці поезії звучить мотив переродження, ініціації ліричного героя, у його сприйнятті лід тепер пов'язується з потойбічними сатурналіями, які можемо інтерпретувати як метафоричний образ урівноваження життя і смерті, сумнівів і переконань. Сатурналії – це свято, яке виникло в Древньому Римі як спогад про Золоту добу, коли між людьми панувала рівність і любов. Під час сатурналій припинялися суперечки, сварки, війни, всі вшановували бога Сатурна, на три дні (17–19 грудня) зникав поділ людей на бідних і багатих, праведних і злочинців. Дмитро Кремінь на основі давніх міфологічних уявлень римлян вибудовує глибоку філософську метафору: «насміхається лід потойбічних дзвінких сатурналій».

У збірці «Мовчання волхвів» часто постають образи грецької та римської міфології: Ясон, Еней, Колхіда, аргонавт, Фаетон («Пропала поема»), Ахілл, Гектор, Троя, Одісей, Орфей («Полювання на дикого вепра», «Зозуля над морем»), Патрокл, Харон, Аїд, («Ольвійська просодія», «Ромашка тисячоліття»), кентаври, Зевс, Кіпріда, Мілета («Кентавріяда»), Артеміда, Геракл («Я тільки проїздом...»).

Мотив швидкоплинності життя яскраво змодельовано у поезії «Я тільки проїздом...».

Я тільки транзитом.

Транзитом – і скіфська Еллада,

І щит Артеміди,

й Гераклом впольований тур...

[Кремінь 2023, с. 262].

Ці образи грецької міфології асоціюються з подвигом, войовничістю, перемогами. Вони жили в уяві давніх греків, поєднували їх з корінням етносу, героїчним і міфічним водночас, надихали на перемогу над власною слабкістю, нерішучістю й ворогом-чужинцем. У поезії «Я тільки проїздом...» Дмитро Кремінь прокладає місток між Елладою та Україною, згадує про зруйнування Запорізької Січі й пророкує появу героїв, подібних до Геракла, у майбутньому, оскільки себе бачать у точці відлиги:

*Я – тільки початок транзиту, бо випала карта
Зіграти цю партію в цей українний народ.*

*І все проминуло. І Січ – як окрадена Спарта.
Я мовчки відходжу: про це вже писав Геродот...*

[Кремінь 2023, с. 262].

В «Ольвійській просодії» знову постає образ ріки, вже не вкритої льодом, а підвладної містичному перевізнику душ – Харону. Дмитро Кремень вдало поєднує міфологічний мотив, запозичений з грецької міфології, з реаліями сучасності, завдяки їм увиразнює драматизм почуттів ліричного героя, загострює трагізм ситуації. Ліричний герой, власне автор, прагне втекти від реалій дійсності у локус смерті:

*Безжальних літ безпапиртну дитину
На борт човна «Аїд» бере Харон.
Бери, Хароне. І вертай, Хароне,
Здмухнувши прах камінної сльози.
На другий берег, що в проваллі тоне,
Перевези мене, перевези*

[Кремень 2023, с. 137].

Ця поезія тяжіє і до філософської, і до інтимної лірики, у ній переплітаються яскраво змальований психологічний стан ліричного героя та атмосфера міжчасся, потойбіччя, в якому чоловік прагне віднайти спокій:

*Зірки пригаслі, бліді –
Понад проваллям вигаслих болінь.
А що в Аїді? Як там ув Аїді?
Там тінь тіней, і ще там буде тінь.
Де тінь тіней – сон снів мені насниться.
І та, що долюбити не дала,
Жорстоких літ безжальна колісниця.
І в серці – не камінному! – стріла...*

[Кремень 2023, с. 137].

Ліричний герой асоціює себе з тінню, яка постає уособленням душі, що покинула тіло, а вже в самому Аїді з'являється образ «тіні тіней» – згаслої, змученої душі, яка втратила зв'язок з минулим. І це цікавий, оригінальний метафоричний образ, змодельований Дмитром Кременем. Карл Густав Юнг виокремив архетип Тіні. На думку вченого, Тінь – це alter ego людини, яке може бути джерелом добра і зла; Тінь за певних життєвих обставин реалізовує підсвідомі, витіснені бажання та прагнення людини, і відбувається це або у сновидінні, або тоді, коли людина перебуває в стані афекту чи духовного піднесення. Тавтології «тінь тіней» і «сон снів» увиразнюють здатність ліричного героя контактувати зі сферою несвідомого, черпати в ній емоції та об'єктивувати їх в символічних образах.

Ще один метафоричний образ поезії – «та, що долюбити не дала» – це може бути і смерть, і кохана жінка, зв'язок з якою було розірвано через невідомі обставини. Мрія у вірші асоціюється зі сном, вона повинна здійснитися у потойбіччі («де тінь тіней»), а час у свідомості ліричного героя постає в образі «безжальної колісниці».

Дуже актуальною у наш час є поезія Дмитра Кременя «Країна завойовників не знає...». Поет, вдаючись до сарказму, використовує образи Трої, Спарти, Еллади як сильних осередків державності, намагається привернути увагу читача до занепаду духовності, втрати національної ідентичності українцями, байдужості до історії України:

*Країна завойовників не знає.
Чужі їй рідні, а свої – чужі.
Імперія із душ не відступає:*

Вони її останні рубежі.

Останні герої

Імперій –

Живі

[Кремень 2023, с. 314].

Сьогодні ці слова поезії Дмитра Кременя звучать як давно написане пророцтво. Війна проти московської імперської орди оголила закорінену в душах деяких українців ідею меншовартості, для яких «чужі є рідними» (так само, як рідною їм є чужинська/російська мова). «Імперія з їх душ не відступає», перетворюючи їх на зрадників та колаборантів.

Дмитро Кремень акцентує на згубному впливі колоніальної політики Росії, протиставляє їй Елладу і Спарту як самостійні державні осередки, з сумом згадує про занепад влади гетьманів та руйнування Січі. І мучеництво й подвиг українців поет протиставляє меркантильності й самодурству чужинців:

А золото Трої

Тепер у Москві.

Хай сто століть простоїть Україна,

Але судилась їй плавильна піч

Еллада й Спарта – це щаблі трампліна

Із Трої в Рим, а в нас – остання Січ.

І гетьман у ямі,

Й неволі віки.

Для кого – Маямі,

Кому – Соловки

[Кремень 2023, с. 314].

Трагедійності, яка звучить у поезії «Країна завойовників не знає...», протиставляється життєствердна ідея перемоги над ворогом у поезії «Повернення буй-тура»:

Повернення буй-тура!

Розсунувши ряди розлючених собак,

Здомашнених вовків, що з крові подуріли,

Це він іде, буй-тур!

Не геральдичний знак,

Знак волі дикої іде на самостріли.

Ламай же і троци трухляві пні досад.

Рушай на це страшне, криваве бойовище.

Цей сатанський ліс – не світанковий сад

[Кремень 2023, с. 150].

Мотиви боротьби, лицарської звитяги, безстрашності увиразнюють основну ідею поезії – заклик до протистояння з ворогом. Людину-обивателя Дмитро Кремень влучно порівнює зі «здомашненим вовком», яка через свій споживацький світогляд втратила тверезе сприйняття реальності – метафорично «з крові одуріла». Такому «одомашненому» вовку протиставляється буй-тур – символ звитяги й безстрашності, який своїм корінням сягає ще Трипільської доби. Як спостерегла Г. Лозко, «Бог-батько у трипільській пластиці представлений переважно зооморфно у вигляді Бога-Бика (Тура) – чоловічого начала Природи, очевидно, відображеного на небі сузір'ям Тільця. Найдавніші пам'ятки із символами Тільця датуються з V тис. до н.е. (за М. Чмиховим, приблизно 4400 рік до н.е.) до середини III тис. до н.е. – період панування його в Зодіаку (коли весняне рівнодення випадало в сузір'ї Тільця). У вигляді Бога-Бика давні греки уявляли Зевса-громовержця, а давні слов'яни з Биком ототожнювали свого Перуна-

громовержця (небесний грім порівнювали з ревінням бика). У зв'язку з цим висловлювалося припущення, що частина трипільців стала предками протогреків, а частина – предками протослов'ян. Як для перших, так і для других, проміжною етнологічною ланкою стали племена Усатівської археологічної культури» [Лозко 2015, с. 74–75]. У руслі таких міркувань цілком логічною та зрозумілою виявляється зацікавленість Дмитра Кременя античною спадщиною. А сила буй-тура, якому ліричний герой пророкує роль переможця над страшним і сильним ворогом, зумовлюється теогонічним походженням цього образу, його зв'язком з образом сонця (як божества) або ж із сонячним богом, богом-деміургом – творцем нового щасливого світу для України та українців:

*Нам воскресати – так,
Нам повертатись – так,
Де ще зірки горять і плачуть тихі води.
І троекратно впасти у росі,
Кривавий слід лишивши за собою...
Ви чуєте? – і нас позвав на небесі
Буй-тур ієрихонською трубою!*

[Кремінь 2023, с. 150].

З іншого боку, буй-тур – це образ-символ внутрішньої енергії, сили та звитяги, яка дримає в душах українців. Буй-тур асоціюється з архетипом воїна, який здатен активізуватися у психіці людини (у першу чергу, в несвідомому чоловіків, як потенційних воїнів). І зараз, зважаючи на мужність, з якою наші захисники боронять Україну від росіян, можемо констатувати пробудження цього архетипу. Буй-тур веде в «страшне, криваве бойовище» тисячі українських воїнів, допомагаючи їм долати ворогів, які переважають кількістю. Ієрихонська труба в поезії «Повернення буй-тура» символізує силу слова, яке здатне бути зброєю й руйнувати, на перший погляд, неприступні стіни/мури.

У поезії «Міленіум» ліричний герой закликає кохану *малювати буй-тура на печерній скалі*, щоб залишити нащадкам згадку про себе, бо вороги влаштували полювання на культурні цінності українців. На буй-тура тут проектується рідна мова та культурна спадщина українців, наша генетична пам'ять, яку прагнуть, як дичину на полюванні, знищити вороги, приходячи до нас у ролі правителів-чужинців:

*Якого такого народу
Все ждуть **тріє царі** зі сходу?..
Князь Ігор, і Гзак, і Кончак...
Уже в нас не мова, а – мовка,
А нас обіклали, як вовка,
Аж плаче мисливський гончак.*

Література

1. Кремінь Д. Мовчання волхвів: Поезії, поеми, симфонії. Упорядкування Дмитра і Тараса Кременів; передмова Наталії Ребрик. Ужгород: ФОП Ребрик А.І., 2023. 432 с.
2. Вересень. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. Спецвипуск. 2023. URL: <https://september.moippro.mk.ua/index.php/sept/issue/view/17> (дата звернення: 20.01.2024).
3. Екзиль. Науково-мистецький часопис. Ужгород: Гражда, 2018. № 9. 52 с.
4. Кримський С. Архетипи української ментальності. *Проблеми теорії ментальності*. Київ: Наукова думка, 2006. С. 273–299.

*А як ми тяглися до сонця!
Та стала труба єрихонська
Звістити мисливський сезон...
Але в ожеледиці пам'ять,
І плаче зацькований мамонт,
І вбитий буй-тур, і бізон.*

[Кремінь 2023, с. 220].

Метафоричний мотив *воскресіння убієнних буй-турів у ясных вітражах водоспаду* знаходимо у поезії «**Чорна меса**» [Кремінь 2023, с. 404]. У цьому творі химерно переплелися візії минулого й сучасності, картини сновидінь-марень і душевного болю через деградацію суспільства. Хаотичне нагромадження образів і словесних формул занурюють читача в сюрреалістичний світ, чорна меса асоціюється з постапокаліпсисом. Однак, з погляду психоаналізу, текст поеми можна інтерпретувати як потік несвідомих емоцій та вражень поета, який черпає сили у давніх архетипних образах, що їх продукує підсвідомість. Ліричний герой ототожнює себе з оленем, на якого влаштували полювання у стрілецькому бору: «*Я бігтиму – олень блакитний, / Мій біг перепинить стріла*» [Кремінь 2023, с. 405]. Однак образ оленя не варто трактувати як пасивну жертву. «У багатьох народів світу оленя мали за надзвичайну, або й священну тварину, навіть носія таємного знання [...] У слов'янських, у тому числі й українських колядках та щедрівках олень, а точніше його роги, стають космогонічним деревом Життя, Світовим деревом [Мусіхіна 2013, с. 61]. Таким чином, ліричний герой уподібнюється до священної жертви й деміурга водночас (метафоричний аналог Пуруші в індійській міфології), після його смерті має розпочатись відродження, народження нового світу: з героя-оленя має «прорости» дерево Життя, він передчуває трансформацію, незважаючи на те, що на землі поки що править лише «чорна меса»:

*Я вірю, що я не зневіривсь,
Живий – я весь із відлунь.*

[Кремінь 2023, с. 405].

Висновки. Отже, можемо констатувати, що Дмитро Кремінь мав тісний зв'язок із культурними архетипами українського етносу, у процесі творчості у свідомості митця об'єктивувалися архетипні образи, які з'єднали різні часові площини і, набувши міфологічного забарвлення, метафорично відтворили ряд важливих для письменника тем, зокрема: історична пам'ять, патріотизм, перемога над буденністю, пізнання законів життя, зрадництво, плинність життя тощо. У кожного представника нації є низка близьких для нього етноархетипів. Для Дмитра Кременя це – буй-тур, олень, риба, вода, лід, сонце, вертеп, Ісус, Вифлеєм, дідух, волхви, коляда, Різдво.

5. Лозко Г. Боги і народи. Етносоціальний вимір: курс релігієзнавства. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 624 с.
6. Мусіхіна Л. Звірослов: Міфологема тваринного світу українців. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 192 с.
7. Ребрик Н. Сейсмограф вічності. *Кремінь Д. Мовчання волхвів: Поезії, поеми, симфонії*. Ужгород: ФОП Ребрик А.І., 2023. С. 3–14.
8. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект. Монографія. Видання друге, доповнене. Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2023. 416 с.
9. Юнг К.-Г. Аіон: Нариси щодо символіки самості. Перекл. з нім. К. Котюк. Львів: Астролябія, 2016. 432 с.

References

1. Kremin D. (2023) *Movchannia volkhviv* [Silence of the Magi]: Poezii, poetry, symfonii / Uporiadkuvannia Dmytra i Tarasa Kremeniv; peredmovna Natalii Rebryk. Uzhhorod: FOP Rebryk A.I. 432 s. [in Ukrainian].
2. Veresen (2023). *Naukovo-metodychnyi, informatsiino-osvitnii zhurnal* [September. Scientific and methodological, informational and educational journal]. Spetsvypusk. URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/issue/view/17> (data zvernennia: 20.01.2024) [in Ukrainian].
3. Ekzyl (2018). *Naukovo-mystetskyi chasopys* [Exile. Scientific and artistic journal]. Uzhhorod: Grazhda, № 9. 52 s. [in Ukrainian].
4. Krymskyi S. (2006) *Arkhetypy ukrainskoi mentalnosti* [Archetypes of Ukrainian mentality]. *Problemy teorii mentalnosti*. Kyiv: Naukova dumka. S. 273–299 [in Ukrainian].
5. Lozko H. (2015) *Bohy i narody. Etnosotsialnyi vymir: kurs relihiieznavstva* [Gods and nations. Eynhosocial aspect: course of religion study]. Ternopil: Mandrivets. 624 s. [in Ukrainian].
6. Musikhina L. (2013) *Zviroslov: Mifolohema tvarynnoho svitu ukrainsiv* [Zviroslov: Mythologema of the animal world of Ukrainians]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 192 s. [in Ukrainian].
7. Rebryk N. (2023) *Seismohraf vichnosti* [Seismograph of eternity]. *Kremin D. Movchannia volkhviv: Poezii, poetry, symfonii*. Uzhhorod: FOP Rebryk A. I. S. 3–14 [in Ukrainian].
8. Tykhovska O. (2023) *Ukrainska narodna charivna kazka: psykhoanalytychnyi aspekt* [Ukrainian fairy tale: psychoanalytic aspect]. *Monohrafiia. Vydannia druhe, dopovnene*. Kyiv: Vydavnytstvo Rostyslava Burlaky. 416 s. [in Ukrainian].
9. Yung K.-G. (2016) *Aion: Narysy shhodo symboliky samosti* [Essay of set of symbols of Self]. *Pereklad z nimetskoi K. Kotiuk*. Lviv: Astrolyabiya. 432 s. [in Ukrainian].

MYTHOLOGICAL IMAGES AND PATRIOTIC AND PHILOSOPHICAL MOTIFS IN DMYTRO KREMIN'S COLLECTION «SILENCE OF THE MAGI»

Abstract. The article analyses the poetic works of Dmytro Kremin from the collection «Silence of the Magi» (2023). The key to their understanding lies in the images-symbols, mystical and chimerical motifs, archetypal and ethno-archetypal images that appear in the lines of poems. The poetry of Dmytro Kremin is deeply rooted in the collective unconscious of Ukrainians. The writer feels pain, dreams, and despair of his compatriots and passes all these feelings through his consciousness. The title of the collection Silence of the Magi is deeply symbolic. The Magi is a metaphoric image of a person who lives in harmony with himself and the world. It is an archetype of an old wise man objectified in Ukrainian culture, and it was very close to Dmytro Kremin. The poet, using the magic of words, wants to reveal the secrets of the human soul, addressing the theme of love, and social ignorance, showing the degradation of society under the influence of stereotypes inherited from the Soviet and post-Soviet era. The title of the collection metaphorically reflects the elitism of Dmytro Kremin's poetry, his desire to draw the reader's attention to what we often keep silent about, ignore, and put off for later. The collection Silence of the Magi features images of Greek and Roman mythology: Jason, Aeneas, Colchis, the Argonaut, Phaeton («The Missing Poem»), Achilles, Hector, Troy, Odysseus, Orpheus («Hunting for a Wild Boar», «Cuckoo over the Sea»), Patroclus, Charon, Hades («Olbian Prosody», «The Daisy of the Millennium»), centaurs, Zeus, Cypress, Miletus («The Centauriad»), Artemis, Hercules («I'm just passing through...»). D. Kremin emphasizes the harmful influence of Russia's colonial policy, contrasts it with Greece and Sparta as independent state centers, and sadly recalls the decline of the Hetmans' power and the destruction of the Sich. The image of the buoy-tour («The Return of the Buoy-Tour», «Millennium», «Black Mass») is also significant, a symbol of strength and victory that sleeps in the souls of Ukrainians.

The buoy-tour is associated with the warrior archetype, which can be activated in the human psyche (primarily in the unconscious of men as potential warriors). The article analyses ethno-archetypal images (deer, fish, water, ice, sun, nativity scene, Jesus, Bethlehem, grandfather, magi, carols, Christmas) that connect different time planes and metaphorically reproduce several essential themes for the writer, in particular: historical memory, patriotism, victory over everyday life, knowledge of the world, self-knowledge, betrayal, transience of life, etc.

Keywords: poetry of Dmytro Kremin, mythology, symbol, ethno-archetype, patriotism.

© ТИХОВСЬКА О., 2024 р.

Оксана Тиховська – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.tykhovska@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-4663-5960>

Oksana Tykhovska – Doctor of Philology, Professor of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.tykhovska@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-4663-5960>